

Cheb versus Eger?

Marcela Brabačová

Abstract: Border town Cheb, which in the past have transformed completely its identity from German to Czech meets today national and civic-minded disputes considering the social life. Irrespective the changes, which has been occurring in Czech-German relations from 1898, some inhabitants of Cheb still stands a defensive or even hostile stance against the Germans. The main question of this study is: What the social significance of this particular type of conflict is and what lies in its core.

Key words: Czech-German relations, life in the borderlands, collective identity, historical awareness, generation mentality

Úvod

Pohraniční město Cheb, které ve své minulosti zcela změnilo identitu z německé na českou, je dnes v souvislosti se společenským děním postihováno národnostně a občansky laděnými rozepřemi. Bez ohledu na změny, které se udály v českoněmeckých vztazích od roku 1989, na aktivní spolupráci města s německými sousedy, část obyvatel Chebu stále zaujímá v některých situacích vůči Němcům obranný, až nepřátelský postoj, který se pozorovateli zvenčí může jevit jako zcela nepodložený. Proč se v dnešní chebské společnosti objevují zastánci radikálních nacionálních postojů v kontextu s událostmi, které jsou v jiném prostředí vnímány pozitivně? Jaký je společenský význam tohoto specifického typu symbolických bojů, které se objevují v Chebu? Prostřednictvím níže popsané konkrétní události a ohlasu na ni jsou zkoumány postoje některých dnešních Chebanů k sousednímu Německu a jeho obyvatelům a vlivy, které na ně působí. Studie je upravenou verzí diplomové práce,¹⁾ která na položené otázky odpověděla pomocí několika analýz, a to: historického kontextu města, výsledků výzkumů pohraničí v posledních dvaceti letech, společenského diskurzu prezentovaného v médiích a rozhovorů se současnými Chebany.

Dne 12. července 2013 se u chebského hradu, původní štaufské falce, konalo slavnostní setkání u příležitosti 800. výročí podepsání „Chebské zlaté buly“. Mramorový sloup, který byl v průběhu této slavnosti odhalen, je připomínkou historické události z roku 1213, kdy do Chebu na říšský sněm přijel Fridrich II., vnuk císaře Fridricha Barbarossy, coby nově zvolený král. Podpisu buly byla tehdy přítomna řada církevních i necírkevních hodnostářů, mimo jiné český král Přemysl Otakar I., papežský legát, bavorský vévoda Ludvík, rakouský vévoda Leopold a celá řada arcibiskupů a biskupů. Bez přehánění lze říci, že tento sněm uvedl Cheb do evropské historie. U příležitosti této významné události nechali členové vedení města Chebu ve spolupráci s německým spolkem Komitee der Stauferfreunde vztyčit před chebským hradem pamětní sloup. Akce, která byla připravována dva roky, měla být kromě své historické podstaty také gestem současné přátelské sounáležitosti.

---

1) Marcela BRABAČOVÁ, *Cheb versus Eger: Postoje současných Chebanů k německému Chebu*, Plzeň 2015 byla obhájena na FF ZČU v Plzni v červnu 2015. Vedoucím práce byl doc. Petr Lozoviuk, Ph.D.

Na začátku slavnosti se z přihlížejícího publika tvořeného bývalými a současnými obyvateli Chebu a dalšími hosty, vydělila skupinka jedinců s transparenty, na kterých stála protiněmecky laděná hesla.^{2]} Část chebské veřejnosti tak vyjadřovala svůj odpor k uctění německého rodu, a tím i k pocitovanému pronikání Německa na české území. Diváci nespokojeně komentovali transparenty zhoršený výhled. Reagovali i řečníci, když ve svých projevech některé z výroků na transparentech zpochybňovali. Došlo k incidentu, kdy starší paní ve snaze transparent poškodit, do něj udeřila francouzskou holí. Několik diváků se pokusilo demonstrujícím transparenty odebrat, avšak nijak razantně. Celkově byl postoj zástupu přihlížejících k demonstrantům téměř lhostejný.

I. Z historie Chebu

Ke smysluplnému a adekvátnímu vysvětlení jednání aktérů v minulosti, ale i v současnosti, je třeba vymezit prostor, ve kterém se události sledované v této studii odehrávají, a představit stručně jeho historii. Region Chebsko, německy nazývaný Egerland, byl po staletí vzhledem ke své poloze na hranicích Českého království a Říše územím se závažnou úlohou zprostředkovatele. Název města i regionu pocházejí z názvu keltské osady Agara, české pojmenování Cheb se objevilo až ve 14. století v některých překladech listin.^{3]} Slovanské osídlení z 9. až 11. století bylo ve 12. století vlivem kolonizace vystřídáno osídlením převážně germánským a Chebsko, ležící na hranici německé části Říše a českých zemí, se ocitlo za pohyblivou hranicí Severní Marky.^{4]} Nejvýznamnějším obdobím dějin tohoto regionu bylo období, kdy lze mluvit o Chebsku štaufském. Římskoněmecká dynastie Štaufů je svým významem srovnatelná s našimi Přemyslovci. Spojení tohoto rodu s historií Chebska je datováno rokem 1146.^{5]} V průběhu dalších sta let, kdy byli Štaufové na Chebsku u moci, skončila středověká kolonizace, rozvíjelo se progresivnější hospodaření, vznikala nová města. Význam, který toto území postupně získávalo, symbolizovala i chebská císařská falc, dokončená v 80. letech 12. století, jejímž zakladatelem byl Fridrich I. Barbarossa.^{6]} Území pod vládou dynastie Štaufů, které se v té době několikrát stalo dějištěm událostí evropského významu, vzorově spravovali ministeriálové, služebníci císaře, plnící hospodářské, politické a vojenské úkoly. Tato ministerialita založila od poloviny 12. do počátku 13. století množství hradů a opevněných sídel, pokrývajících celé Chebsko. Zhruba čtyřicet rodů takto získalo veškerou moc v této oblasti.^{7]} Odchodem posledního z rodu Štaufů Konráda IV. v roce 1254 pak započaly změny v postavení města. Roku 1322 Jan Lucemburský získal Chebsko jako zástavu od císaře a připojil ho k zemím Koruny české. V 16. století se Chebsko jako zástavní država stalo součástí habsburského soustátí.^{8]} Druhá polovina 18. století přinesla množství habsburských reforem a došlo také

2] Znění hesel na transparentech: „Chebská tvrz stojí na hrobech původních slovanských obyvatel českého hradu, germánský štaufský sloup zde nemá co dělat.“; „Nechceme u nás Štaufův sloup, vezměte si ho do SRN.“; „STOP plíživé germanizaci Chebska“; „Cheb: včera hřbitov německých vojáků – WH a SS, dnes Štaufův sloup“; „Štaufův sloup je forma plíživé germanizace a poutní místo Sudeťáků. Cheb je a musí zůstat českým.“

3] Jaromír BOHÁČ, *Cheb – město*, Domažlice 1999, s. 78.

4] František KUBŮ, *Chebsko za vlády Štaufů*, Cheb 2013, s. 7.

5] Jaromír BOHÁČ, *Cheb – město*, s. 8–9.

6] Tamtéž.

7] František KUBŮ, *Chebsko za vlády Štaufů*, s. 10–11.

8] Jaromír BOHÁČ, *Cheb*, Praha 2008, s. 13.

ke zrušení chebského zemského sněmu. Město začalo platit státní daně a úřady se staly centrálními státními orgány.^{9]}

Cheb 19. století vynikal jako město nové doby, využívající všech výtobytků industrializace a rozvíjející se nebyvalým tempem. Také začátek 20. století vypadal velmi slibně, rozvoj pokračoval, město pečovalo o své obyvatele ve všech ohledech. Nechtěným symbolem let nadcházejících se tu stala nová kasárna, dokončená těsně před vypuknutím první světové války v roce 1914.

Tato válka se stala příčinou rozpadu Rakousko-Uherska, prováděného územními změnami, pro Chebsko zcela zásadními. Zatímco v Čechách koncem roku 1918 vše šlo ke vzniku státu lidu československého, Chebané usilovali o Chebsko, samostatně v rámci velkého německého společenství. Své požadavky formulovali do patnáctibodového programu, k jejich naplnění však nikdy nedošlo.^{10]} Konečná podoba nového státu Československo, oficiálně vyhlášeného 28. října 1918, byla určena dohodami mocností, z nichž každá sledovala své vlastní zájmy.

Co se vztahů Čechů a Němců týče, Československo, kde kmenovým národem byl uměle vytvořený národ československý, nenabízelo Němcům z hlediska jejich autonomie nic. Němci, přestože jich bylo téměř o milion více než Slováků, se pro Československo stali pouhou menšinou bez zvláštních kolektivních práv. Zásadní roli ve vztazích těchto dvou národů sehrála světová hospodářská krize, která zasáhla ve 30. letech 20. století Československo jako celek, ovšem nejkritičtěji právě na územích obývaných Němci. Tam byl umístěn lehký a spotřební průmysl, jehož odbytí se v průběhu krize výrazně zmenšila.^{11]} Nastal dlouhodobý stav nouze, ostře kontrastující s hospodářským vzestupem sousedního, od roku 1933 už „Hitlerova“ Německa. Výsledkem byrokraticky strnulé a často i jednostranné české hospodářské politiky byl nárůst nacionální propagandy na německé straně a nakonec i založení strany Sudetendeutsche Heimatfront, vedené Konrádem Heinleinem. Kde jinde, než v té době zcela německém Chebu. Tato strana získala v roce 1935 ve volbách 64 % všech německých hlasů a s její podporou pak také došlo v roce 1938 k zabrání Sudet.^{12]}

Průběh a následky druhé světové války jsou obecně známou historií. Konec války a příchod americké armády byly pro Cheb a většinu jeho obyvatel obsazením, ne osvobozením. Došlo k definitivnímu rozvrácení společenské situace. Postupně veškeré německé obyvatelstvo až na malé výjimky z města zmizelo. S těmito lidmi zmizel i název Eger a další kapitoly dějin města už psali noví obyvatelé pod názvem Cheb.

Poválečné osidlování Chebu

V roce 1930 bylo z 31 406 Chebanů jen 3493 Čechů. V roce 1939 došlo k hromadným nuceným odchodům českých obyvatel a v rámci zásahů nové vlády pak průběžně mizeli další Chebané – sociální demokraté, Židé a všichni bojeschopní muži, rukující do armády. Další statistické údaje, přestože nerozlišují české a německé obyvatelstvo, svou vypovídající

9] Jiří BERAN a kol., *Dějiny Karlovarského kraje*, Karlovy Vary 2004, s. 88.

10] Horst GLASSL, *Das Egerland zwischen den beiden Weltkriegen*, in: Lorenz Schreiner (Hg.), *Heimatkreis Eger*, Amberg 1997, s. 125.

11] *Společná českoněmecká komise historiků. Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt výkladu německočeských dějin od 19. století*, Soudobé dějiny 3, 1996, s. 406.

12] Tamtéž, s. 408.

hodnotu také mají – údaj z roku 1945 mluví o počtu 32 346 Chebanů, další z roku 1947 vyčísľuje pouhých 14 533 obyvatel města.^{13]}

Po válce byl Cheb, kdysi svobodné říšské a české kráľovské město a centrum bohatého regionu, městem prázdných domů. V rámci nuceného vysídlení německých občanů začalo období formování nové, v duchu národního nacionalismu čistě české společnosti. „*Nikde ve znovuzřízeném Československu nebylo vyhnanó, vysídleno do ciziny a přesídleno do vnitrozemí tak velké procento obyvatel jako zde.*“^{14]} První tři poválečná léta znamenala naprosto ojedinělou proměnu společnosti. Více než dva miliony Čechů se do pohraničí ze svých domovů ve vnitrozemí přestěhovaly trvale nebo dočasně, další tisíce obyvatel z různých kulturních prostředí přicházely v následujících letech. Vznikl jakýsi experimentální sociální prostor, na který se zaměřila pozornost politiků.^{15]} Poválečné negativní nálady obyvatelstva směrem k Němcům tu byly záměrně posilovány s ohledem na budoucí plány komunistické strany.^{16]} Vzhledem k válečným událostem to ale nebylo nutné, v této době nebylo mnoho těch, kteří by o nutnosti totálního odsunu pochybovali. Němci, kteří mohli či museli zůstat jako odborníci v některém žádaném průmyslovém odvětví, měli zpočátku jen minimum životních jistot. Pohraničí postupně prošlo třemi osídlovacími vlnami, které však nedokázaly vrátit počet obyvatel ani zdaleka na úroveň původního stavu. Usazování nových obyvatel se postupně komplikovalo i rozšiřováním prostoru státní hranice a kategorickým požadavkem ministerstva národní obrany, aby v pohraničí směli žít jen lidé spolehliví a prověřeni.^{17]} V roce 1958 byla ukončena třetí, poslední etapa osídlování, řízená požadavky národních výborů, státních statků a průmyslových podniků na profesi a také už i morální profily pracovníků.^{18]}

Poválečným doosídlováním českého pohraničí spojeným s migracemi, jejichž rozsah ve 20. století nebyl srovnatelný s žádným jiným obdobím, se začali etnografové podrobně zabývat v 80. letech minulého století. Pro sledování tzv. etnických procesů bylo založeno zvláštní oddělení v Ústavu pro etnografii a folkloristiku a zprávy o jeho výzkumech vycházely mimo jiné ve Zpravodajích ústavu, určených jen pro vnitřní potřebu. Byl zpracován přehled národnostní, věkové i sociální skladby osídľujícího obyvatelstva,^{19]} z něhož vyplývalo, že v první etapě přicházeli do pohraničí především Češi a Slováci z vnitrozemí, ve druhé pak reemigranti z Rumunska či Volyně a ve třetí pak osídlenci z Čech a ze Slovenska, vybíraní podle žádaných profesí. Věkově se jednalo spíše o mladé rodiny s malými dětmi, sociálně pak především o námezdní dělníky ze zeměděľství, bezzemky, obecně tedy o lidi s minimálním vzděláním, nebo zcela bez vzděláním. Do pohraničí se stěhovali kvůli zlepšení svých životních podmínek.^{20]} Skupinou mimo hlavní proud byli taci, kteří přicházeli pouze za ziskem, ti však pohraničí většinou rychle opustili. Početně významnější odliv osídlenců ovšem zapříčinil počátek združstevňování v roce 1948. Lidé, kteří sem původně přišli kvůli možnosti samostatně hospodařit, odcházeli. Z pohraničních

13] Tamtéž.

14] Frank BOLDT, *Cheb, město evropských dějin. Esej o českoněmecké koexistenci*, Praha 2010, s. 171.

15] Matěj SPURNÝ, *Očišćená společnost*, Soudobé dějiny 2, 2012, s. 210.

16] Tamtéž.

17] Tamtéž, s. 211.

18] Helena NOSKOVÁ, *Etnografický výzkum národnostní smíšené oblasti Chebska*, in: *Etnické procesy: referáty z pracovní konference*, Praha 1978, s. 38.

19] Tamtéž, s. 33–37.

20] Tamtéž, s. 36.

oblastí se staly čechizované okrajové provincie, obývané lidmi bez kořenů a tradic, kteří byli vystaveni soustavnému ideologickému tlaku.^{21]}

Cheb jako pevná hráz socialismu

Co se politického uspořádání týče, mohla být první tři poválečná léta vnímána jako pokus o navázání na tradici předválečného Československa. Už tak komplikované formování nové občanské společnosti bylo ale v únoru 1948 převzetím moci komunistickou stranou násilně přerušeno. V pohraničí se lidé teprve nedávno přistěhovali, v nemálo případech žijící na začátku v domech vyrabovaných vlnou zlatokopů z vnitrozemí, snažili o integraci. Ti, kteří vydrželi a skutečně se usadili, byli v roce 1948 znovu postiženi, a to procesem přechodu soukromého majetku do společenského vlastnictví.^{22]} Násilná kolektivizace a socializace znamenaly novou likvidaci řady sotva vzniklých živností a také rušení mnoha hospodářských usedlostí.^{23]} Následovaly zákazy činnosti nekomunistických politických stran a rušení či zánik různých společenských organizací. Události, které probíhaly celorepublikově, zasáhly do životů obyvatel v pohraničí mnohem výrazněji, než kdekoli jinde.^{24]}

V průběhu let 1956–1962 prošel Cheb, vyhlášený už v roce 1950 městskou památkovou rezervací, zásadními urbanistickými změnami.^{25]} Město a jeho uspořádání, struktura domů, ulic i veřejného prostoru, byly pro nové obyvatele cizí více, než je běžná cizost prostředí pro nově příchozí. Charakter města, odrážející národnost bývalých obyvatel, byl pro většinu Čechů i Slováků, přicházejících z vesnic daleko na východě zcela neznámou materiální realitou.

A tak veřejný prostor města, pro nové obyvatele nesrozumitelný skrze chybějící význam zde konaných činností, prošel postupně radikálními změnami. Z původních dvou tisíc sto domů, stojících v roce 1945, jich bylo za dvacet let zbořeno víc než šest set a z historického jádra města se stala kulisa obklíčená panelovými domy.^{26]}

Obraz Němců, měnící se postupně s tím, jak byli odsunováni, začala v dalších letech po válce důsledně ovlivňovat oficiální vzdělávací, knižní i filmová produkce.^{27]} Z poražených se v dobové rétorice stala německá hrozba, hrozící revanšismem. V kontextu této situace bylo pro pohraničí ustanoveno nové schéma, v němž byli čeští pováleční kolonisté představováni jako hrdinové práce a Němci jako ti, kdo usilují o rozbití českého národního společenství.^{28]} V tomto dobovém rámci se také zrodil „pohraničnick“, hrdina bojující proti vnějšímu nepříteli v tvrdých přírodních podmínkách a připravený obětovat pro obranu své

21] Procesy českých migračních pohybů, tedy i těch, týkajících se konkrétně západočeského pohraničí, systematicky ve svých studiích zpracoval Zdeněk Nešpor, k další orientaci v této problematice mohou sloužit práce např. těchto badatelů: Kořalka, Kořalková, Auerhan, Vaculík, Heroldová, Uherek, Bahenský a další.

22] Frank BOLDT, *Cheb, město evropských dějin*, s. 173.

23] Quido KASTNER, *Osídlování českého pohraničí od května 1945*, Praha 1996, s. 24.

24] Tamtéž, s. 20–21.

25] Jaromír BOHÁČ, *Starý Cheb*, Cheb 2008, s. 32.

26] Tamtéž, s. 34.

27] Dieter SCHALLNER, *Obraz Němců a Německa v letech 1945 až 1947. Vznik soudobého českého stereotypu Němce a Německa*, in: Eva Broklová – Jan Křen (ed.), *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, Praha 1998, s. 236–252 (zde s. 249).

28] Tamtéž, s. 249.

vlasti i svůj život.^{29]} Život na hranicích s Německem byl nepřetržitým budováním „pevné hráze socialismu“, jak hlásala dobová produkce a posléze i nápisy, vítající návštěvníky města. V Chebu byla troje kasárna, plně osazená pětipatrová budova Státní bezpečnostní služby a v blízkosti města několik pohraničních rot. Při zajišťování pohraničního území poskytovaly Pohraniční stráž součinnost jednotky Sboru národní bezpečnosti, vojsko Československé lidové armády a po únoru 1948 i oddíly Lidových milicí. Mašinerie totalitního státu, která zde působila, stvořila v průběhu několika let Cheb „profizlovaný, proposádkovaný vojáký, kde existovaly ty dobrovolné špiclovské sítě a lidi se víc báli.“^{30]} Kolik Chebanů bylo v systému ostrahy hranic zapojeno v rámci své práce či na bázi dobrovolnosti, není možné doložit, můžeme se jen domnívat, že mohli tvořit významnou část obyvatel Chebu.^{31]} Sociální realita zde byla ovládána hranicí, její existencí a zabezpečením. Všichni obyvatelé byli naopak zpětně sledováni týmiž zpravodajskými orgány za účelem eliminace nespolehlivých jedinců. Od nástupu totalitního komunistického režimu se tak celý region posunul na několik desetiletí do zapomnění a Cheb se ocitl v nejhorším období svých dějin. Předimenzovaný počet vojáků, státní policie a pohraničních orgánů, vynucený proklamovanou pevnou hrází na jedné straně, a většina vykořeněného obyvatelstva na straně druhé, udělaly z Chebu jedno z nejméně atraktivních měst republiky.^{32]}

Tradice a kultura společnosti předválečného Československa, které v republice rychle mizely, v tomto prostoru nebyly nikdy. Blízkost hranice s Německem a nutnost počestit po válce nově zabraný prostor přispěly k rychlosti, s jakou zde obyvatelé přijali princip kolektivní německé viny, myšlenky radikálního nacionalismu a socialismu jako takový.^{33]} Kromě politických příčin, neexistujících tradic a zformalizování občanských a společenských styků přispěl k následné individualizaci života také nástup televize. Stále více se omezující kontakty mezi lidmi a únik ze společenského života do kruhu rodiny pak ovlivnily negativně i formování pocitu sousedské sounáležitosti.^{34]}

Dalším přelomovým rokem v životě Chebanů byl jako u všech Čechů a Slováků rok 1968. „Normalizace“ zasáhla kulturní i vzdělávací sféru, také v ozbrojených složkách došlo kvůli politickým postojům k nuceným odchodům.^{35]} V těchto letech společenský život v Chebu stagnoval a stejně jako jinde v republice se lidé starali ponejvíce o své privátní záležitosti. Budovali víkendové chatky na březích místních vodních nádrží, vozili nedostatečné zboží ze sousední NDR, pracovali v textilních a strojírenských závodech, v lázeňských provozech blízkých Františkových Lázní a také na hranicích, ve vojenských posádkách, u policie, na celní správě a u vojenské kontrarozvědky. Stálým a provokujícím momentem života byla sousední západoněmecká tržní ekonomika, vlivná už jen svou existencí a v pohraničí brzy dosažitelná skrze obrazovky televizi. Cheb, povinně tvořící bariéru proti pronikání imperialismu, byl proto také plný lidí, toužících po jakémkoliv formě kapitalismu, která by zaplnila prázdné regály obchodů.^{36]}

29] Eva PALIVODOVÁ, *Na stráž míru – prezentace Pohraniční stráže na veřejnosti 1948/1956*. Archiv bezpečnostních složek. Dostupné online. <http://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik102012/kap05.pdf>

30] Barbora ČERMÁKOVÁ a kol., *Občanská odvaha vstupuje do politiky*, Praha 2009, s. 58.

31] Martin PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, Praha 2006, s. 73.

32] Frank. BOLDT, *Cheb, město evropských dějin*, s. 204.

33] Miloš HAVELKA, *Srovnávání nesrovnatelného aneb Existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?*, Soudobé dějiny 4, 2009, s. 620.

34] Quido KASTNER, *Osídlování českého pohraničí*, s. 21.

35] HRANIČÁŘ, okresní deník, Cheb, 23. ledna 1990, s. 2.

36] Frank. BOLDT, *Cheb, město evropských dějin*, s. 177–179.

Cheb po roce 1989

Společenské změny roku 1989 převrátily nejen společnost a majetky, ale i hodnoty a představy lidí. Zaostalost socialistického tábora tu byla mezi lidmi jasněji formulovaná možností srovnání se Spolkovou republikou Německo prostřednictvím programů německé televize. Když se 1. července 1990 otevřelo pět nových přechodů na hranicích Československa a Bavorska, kolony aut ve směru do Německa na hraničních přechodech téměř nemizely. Zahájeno tak bylo ožívování českoněmeckých vztahů na zcela nové občanské úrovni. Po konsolidaci prvotního společenského chaosu vznikla v malé části chebské společnosti idea utvoření přeshraničního regionu podle holandskoněmeckého vzoru. Základní myšlenkou bylo „*udělat z pustiny opět vzkvétající krajinu s infrastrukturou.*“^{37]} Činnost měla být financována z restitucí, které na Chebsku nebylo z logiky věci komu vydat, a řízena fondem, ve kterém by rozhodovali spolu se současnými také bývalí Chebané, čeští Němci. Po nástupu Klausovy vlády v roce 1992 „*přišel zásah z Prahy, který to rozsekal. To začaly pomluvy: Pátá kolona. Překračujete mezinárodní záležitosti.*“^{38]} Euroregion sice posléze vznikl, ale jeho organizace a směřování byly svěřeny k tomu účelu vzniklým agenturám. Ideový náboj, který myšlenka společného financování regionu skrývala, zmizel. Ještě jeden pokus spojit Cheb s jeho původními obyvateli proběhl, plánován byl vznik fondu, který by spravoval výnosy z lesa, majetku města Chebu na německém území. Bavorská vláda se zavázala, že les koupí a finance do fondu vloží za podmínky, že vznikne rada složená z Chebanů, vyhnaných německých a dnešních českých. Všechny tyto aktivity směřující k novému začátku a pokusu o narovnání vztahů mezi Čechy a Němci však byly odsouzeny k nezdaru, návrhy neprošly v městském zastupitelstvu kvůli negativnímu postoji místních komunistů. Hned od počátku se tu projevila síla a setrvačnost socialistické kázně.^{39]}

Jiné dění se ale zastavit nedalo, vše, s čím se počítalo „na věčné časy“, včetně zde tak strategicky propracované organizace „života v pohraničí“, ztratilo na významu. Společenské a hospodářské změny ovlivnily zaměstnaneckou strukturu obyvatel města a ve spojení s politickým převratem došlo i ke klíčovým změnám v sociální hierarchii. Mnoha vojákům a policejním příslušníkům, postupně však také celníkům v Chebu, byl v 90. letech ukončen pracovní poměr. V případě pohraničnicků však nešlo „jen“ o pracovní poměr, sloužit na hranicích bylo spíše posláním. Společensky podporovaný a mediálně vytvářený pozitivní obraz pohraničnicka ztratil svou platnost. Společně představy o hranici státu jako bariéře proti pronikání zla, implantované do mysli obyvatel, mizely a další představy už si do budoucna tvořil každý sám.

II. Sebereflexe

K interpretaci analyzovaných dat jsem přistupovala z pozice autorky subjektivně zatížené, zastávající post zaměstnankyně městského úřadu v Chebu do jejíž náplně práce spadá oblast kultury a cestovního ruchu. Jsem ale toho názoru, že „*interpretace nemůže být nikdy objektivní, může být nanejvýš lepší nebo horší ve srovnání s jinou interpretací.*“^{40]} Přesto

37] Barbora ČERMÁKOVÁ a kol., *Občanská odvaha vstupuje do politiky*, s. 44.

38] Tamtéž, s. 43.

39] Tamtéž, s. 84.

40] Ladislav HOLÝ, *Odpověď Dr. Hubingerovi*, in: Čestství v diskusi, aneb jak se vidíme a jak nás vidí druzí. Český lid 79, 1992, s. 266.

jsem si determinující okolnosti své práce uvědomovala a snažila se tedy napomoci její uvěřitelnosti také touto reflexí.

Na Chebsko jsem se přistěhovala v roce 1994, v Chebu samotném pracuji od roku 2000. Stimulem ke vzniku této práce byly zážitky z participace na společenských událostech města Chebu. Mezi nimi byly některé výjimečné, které vzbuzovaly zájem dle mého názoru neodůvodněným a veřejně prezentovaným odporem k předpokládanému pronikání německého vlivu na české území. V tomto duchu bylo odmítání německého vlivu demonstrováno skupinou obyvatel Chebu. Na předchozích stránkách jsem stručně představila historii města ležícího na hranicích s Německem a jeho obyvatel. V kontextu této historie, vstupu ČR do Evropské unie a mnoha dalších ekonomických, kulturních i politických faktů a také vzdělávacích procesů, které se po roce 1989 objevily, se mně jednání demonstrujících zdálo nepřiměřené, neadekvátní k současnému dění i každodennímu životu v Chebu. Co mne na událostech zaujalo především, byl postoj obyvatel českého Chebu k původnímu Egeru, tzn. Chebu německému, a tedy i k Němcům jako obyvatelům sousední země. Vzorovým příkladem, týkajícím se postoje ke všemu německému, co zůstalo, či se nově v Chebu objevuje, se pro mne stalo odhalení štaufského sloupu u chebské císařské falce a průběh této události. Příčinou mého negativního postoje k demonstraci v průběhu slavnosti byla účast na více veřejných akcích, na kterých k odmítání předpokládané germanizace českého území také došlo. Veřejně komentovanými událostmi v Chebu se nestávají automaticky všechny větší (ve smyslu počtu účastníků či vynaložených nákladů) podniky, tyto však, bez ohledu na množství aktérů byly komentovány vždy, a to velmi emotivně.^{41]} Podstatnou okolností, kterou by se protiněmecké postoje daly zdůvodnit, byla stále se vracějící otázka „sudetoněmeckého problému“. K představě o setrvávání této problematiky jako živého fenoménu svým dílem přispěly ve stejné době veřejností intenzivně prožívané diskuse o Benešových dekretech, provázející volbu prezidenta ČR.^{42]} V Chebu, stejně jako jinde v českém pohraničí, žijí potomci dosídlenců, kteří restituovali pozemky a majetky, vlastněné jejich rodiči jen přechodně, od chvíle jejich příchodu na Chebsko do momentu znárodnění, tzn. cca jeden až tři roky. U těchto lidí mně jejich obava z možných právních změn, které by nastaly po zrušení dekretů, připadala srozumitelná. Moje další úvahy o faktorech působících na výše zmíněné dění se týkaly nízké úrovně vzdělání na Chebsku,^{43]} ovlivňující historické povědomí místních obyvatel, dále přetrvávání národní animozity, pocíťované zvláště v českoněmeckém přihraničí, trvalých stereotypů a etnických předsudků. Jako další významné faktory vlivu jsem do svých pracovních hypotéz zahrнула více než čtyřicet let uzavřené hranice, bez možnosti narovnání vztahů s Němci, a v neposlední řadě i ekonomickou nerovnováhu mezi oběma zeměmi, zřetelnou už před rokem 1989 a hmatatelně pocíťovanou Čechy od otevření hranic. V průběhu terénního výzkumu jsem však zjistila, že ne všechny moje předpoklady byly správné. Stejně jako u každého jedince, i můj „přirozený svět“, ve kterém jsem interpretovala protestní jednání u chebského hradu,

41] Jednalo se o události spojené se vznikem německého vojenského hřbitova v Chebu, s instalací památníku Obětem komunismu u státních hranic na Sv. Kříži u Chebu a s lesem, patřícím do majetku města Chebu a nacházejícím se na německém území. Dostupné online. [http://www.cheb.cz/diskuze/index.asp?r=1053 & k=2136 & vlakno=4708](http://www.cheb.cz/diskuze/index.asp?r=1053&k=2136&vlakno=4708); http://chebsky.denik.cz/zpravy_region/cheb_vojensky_hrbitov20070831.html; <http://poznatsousedy.cz/web/wordpress/?p=582>; https://www.krkarlovarsky.cz/krajske_listy/Stranky/280606_pamatnik.aspx, <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/ostatkyneмецкихvojaku2svetovevalkybudouulozeny>, [7. 9. 2015].

42] Volba prezidenta 2013. <http://www.volbaprezidenta.cz/>. Dostupné online. [7. 9. 2015].

43] Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Karlovarského kraje 2012, s. 8. Dostupné online. http://www.kvkskoly.cz/manazer/dokumenty/Documents/Dlouhodoby_zamer_KK_2012.pdf

dává smysl pouze v rámci mých „zásob vědění“ a mých „typizací.“^{44]} Jen zdánlivě logicky jsem z transparentů s protiněmecky laděnými hesly vyvodila, že se jedná o demonstraci proti Němcům. Jak se však později ukázalo, podstata tohoto symbolického jednání měla více úrovní. Problematika českoněmeckých vztahů zde fungovala pouze jako zástupný činitel. Neporozumění sociální realitě pramenilo z pozice člověka, neznalého společenských poměrů a vztahů mezi lidmi v Chebu před rokem 1989. Ke studiu prožité události jsem tak přistupovala z pozice cizince.^{45]} Tato pozice mně sice poskytla vyšší míru citlivosti ke zkoumaným fenoménům, umožnila mi klást otázky a problematizovat ty aspekty dění, které by jiným výzkumníkem mohly být považovány za neproblematické, ovšem v počátku práce se ukázala jako zavádějící. Prvotní interpretace pozorovaných jevů, na jejichž základě jsem konstruovala podklady pro výzkum, zrcadlila nepochopení hlubších souvislostí.

III. Výzkum

Prameny studie

Primárními a nejdůležitějšími prameny studie se staly rozhovory, provedené v průběhu empirického šetření mezi obyvateli města Chebu. Literatura k tomuto výzkumu byla vedena potřebou doložit spletitou historii města i jeho obyvatel. K teoretickému ukotvení práce posloužily práce, týkající se sociální konstruovanosti lidského světa, jeho porozumění a vysvětlení. K zasazení studie do současného kontextu přispěly výsledky z výzkumů pohraničí, uskutečněné v letech 1996–2015.^{46]} Také napomohly vyjasnění pohledu na možné příčiny odlišných postojů obyvatel Chebu vůči německým sousedům. Asymetrie v ekonomické, sociální a kulturní oblasti mezi Čechy a Němci se objevily ve všech analyzovaných výzkumech, jejich intenzita byla ovšem nestejnorodá a ne vždy vnímaná stejně naléhavě, nebo negativně. Postoje k Němcům, které byly v 90. letech 20. století hodnoceny jako tendenční a zvyšující svou kritičnost v závislosti na stoupajícím množství kontaktů, se postupem času začaly proměňovat. Prokázáno bylo postupné mizení obrazu Němců jako nepřátel. V chování a jednání obyvatel se po otevření hranice začala projevovat především utilitarita a pragmatický přístup. Nejčastěji pozitivně vnímanými změnami v pohraničí od roku 1989 byly: rozvoj turistiky, podnikání v oblasti služeb, pendlerství, spotřební turistika, vznik nových firem a přítomnost zahraničního kapitálu. V případě Chebu byl zdůrazněn výrazně pozitivní vliv bohatého bavorského souseda. Jako kategorie rozdělující Čechy a Němce, označili výzkumníci vzájemné předsudky, rozdíly v národních povahách, historické vědomí a především neznalost jazyka. Nekonfliktní a pozitivní vnímání Němců přisoudili zejména lidem s vysokoškolským vzděláním. Vliv na setrvávající bariérové vnímání hranice byl prokázán u jedinců, nesoucích ve svém historickém vědomí konflikty českoněmecké minulosti a negativní stereotypy. Některé výzkumy konkretizovaly tato vyjádření a negativní postoj k Německu spojily se členy Komunistické strany Čech a Moravy

44] Jiří ŠUBRT, *Fenomenologická sociologie Alfréda Schütze*, in: Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie, Praha 2001, s. 31–38.

45] Georg SIMMEL, *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*, Praha 1997, s. 26–33. Jako cizinec není jedinec spjatý s jednotlivými složkami nebo jednostrannými tendencemi skupiny, zaujímá postoj objektivnosti, což neznačí nezáúčastněnost, nýbrž specifický druh participace, vyznačující se zároveň blízkostí i vzdáleností.

46] Seznam analyzovaných výzkumů, viz použitá literatura.

a členy Klubů českého pohraničí. Lze tedy říci, že politická příslušnost, demografické a vzdělanostní složení obyvatel se v pohraničí projeví jako hlavní faktory, ovlivňující přetrvávání negativních postojů k Němcům. Přesto Chebsko vzešlo z výsledků jako aktivnější část pohraničí, s větším množstvím hospodářských a sociálních kontaktů, a proto i s lepšími výchozími podmínkami pro další rozvoj.

Další rozměr dal základním informacím společenský diskurz v médiích. Novinové články i různé elektronické dokumenty se událostí zabývaly přibližně rok, od chvíle, kdy byl úmysl instalace oznámen na jednání městského zastupitelstva, až do utichnutí zájmu o něj. Protože záměrem práce bylo postihnout prostřednictvím vybrané veřejné události s českoněmeckým kontextem postoje současných Chebanů k německému fenoménu spojenému s městem, v centru zájmu se ocitly texty,^{47]} jejichž autory byli občané Chebu, nebo ty z nich, v nichž byl chebským občanům dán prostor k vyjádření.^{48]} Analýzou obsahu textů a v nich použitého jazyka promluv byly odhaleny dvě diskurzní komunity.^{49]} Diskurzní komunita prezentující pozitivní přístup k instalaci památníku se skládala z představitelů a zaměstnanců městského úřadu v Chebu a organizací jím zřizovaných. Tato skupina instalaci štaufského sloupu iniciovala. Její rétorika byla zdrženlivější, autoři se snažili o odstup a nezaujatost. Diskurzní komunitu, která památník v Chebu odmítala, tvořili představitelé dvou organizací, Klubu českého pohraničí a Komunistické strany Čech a Moravy. Ani jedna z těchto organizací nebyla u moci, a tak neměla sílu svoje stanoviska a názory prosadit. O to bojovněji je proto hájila, například poukazováním na podezřelý způsob financování památníku. Z výroků obou komunit bylo možné dedukovat jimi zastávané hodnoty a ideologii skrytou za použitou jazykovou strategii. Používanými diskurz v promluvách obou komunit byly diskurz historický a politický. Zřetelně se v nich prezentoval boj o jistou verzi minulosti, který je nedílnou součástí mocenských bojů různých skupin nebo politických stran.^{50]} Přestože se tedy jedna komunita snažila zpochybnit legitimitu instalace štaufského památníku v Chebu a vyvolat k tématu diskuzi, k žádným výraznějším, veřejně prezentovaným reakcím na tuto snahu nedošlo.

Rozhovory s Chebany

Cílem konstrukce vzorku bylo vytvořit skupinu, která by reprezentovala populaci zkoumaného problému a její relevantní dimenze. Informátoři, hlavní zdroj etnografických dat tohoto výzkumu, byli vybíráni z dlouholetých obyvatel města Chebu, ideálně místních rodáků, žijících zde i v letech socialismu. Ne všichni splňovali kritéria doslovně, heterogenita skupiny však byla přínosem. Vzhledem k tomu, že stěžejní sledovaná událost byla společenskou kulturní akcí, výběr se soustředil na jedince, kteří s kulturním děním ve městě Chebu prokazatelně přicházejí do styku, ať už pracovně, nebo jako účastníci akcí.^{51]} Vybrání byli ti s relevantní kulturní kompetencí, schopní a ochotní k danému tématu promluvit.^{52]}

47] Tamtéž.

48] Příslušnost autora textu k obyvatelům Chebu byla implicitně zahrnuta v obsahu textu.

49] John M. SWALES, *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*, Cambridge 1990, s. 24–27.

50] Miroslav HROCH, *Historické vědomí a potíže s jeho výzkumem dříve i nyní*, in: Jiří Šubrt (ed.), *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu: Teorie a výzkum*, Kolín 2010, s. 34.

51] Takto nastavená kritéria výběru mi umožnila naplnit moje pracovní zařazení, viz stať *Sebereflexe*.

52] Petr JANEČEK, *Etnografický výzkum*, in: Roman Doušek a kol., *Úvod do etnologického výzkumu*, Brno 2014, s. 68.

Vzorek tvořilo 9 mužů a 5 žen ve věkové struktuře od 30 do 87 let. Nejvyšší počet šesti informátorů měla skupina ve věku od 61 do 75 let, ta také reprezentovala věkovou kategorii demonstrantů během slavnostní instalace štaufského sloupu. Rozhovory, nahrávané se svolením informátorů na diktafon, probíhaly na mnoha různých místech, vždy ale tam, kde bylo možné se vyhnout vlivu dalších osob. Nejkratší rozhovor trval třicet minut, nejdelší, tzv. návratný, necelé tři hodiny. Někteří z informátorů zůstávali v průběhu rozhovorů ve střehu, hlídali svá vyjádření, aby nebyla nekorektní, či aby nepůsobila z jejich hlediska „špatným“ dojmem. Má pozornost byla upřena směrem k jejich subjektivnímu hodnocení změn, kterými prošel v průběhu let život v Chebu. Těžiště zájmu směřovalo k vylíčení postojů nativních informátorů tak, jak je formulovali v závislosti na svých zkušenostech, vědění a historickém vědomí v rámci svého životního světa. Informátoři byli vnímáni jako aktivně působící a samostatně jednající subjekty, a texty vzniklé přepisem rozhovorů jako vhodné informační zdroje k objasnění konkrétní formy sociální činnosti.

Rozhovory byly vedeny podle předem připraveného tematického scénáře. Jako významná se ukázala tabuizovaná témata, například specifikace společenského postavení některých informátorů či jejich rodičů před rokem 1989, příslušnost k politické straně a také názory na některé ze současných společenských problémů v Chebu. V procesu vytváření dat docházelo ke stálé evaluaci, aby získávaná data skutečně vypovídala o sledovaném problému. Z rozhovorů byla extrahována všechna vyjádření, týkající se Německa, Němců a také perspektiva, kterou informátor nazírá na historické události s nimi spojené. Do centra zájmu patřily i projevené emoce a okolnosti, k nimž se vztahovaly. Dále byly evidovány odpovědi, týkající se vzdělání jedince, společenského postavení jeho a jeho rodičů a vlastní hodnocení jedinců stran změny organizace života v pohraničí po roce 1989. Všem informátorům byla ukázána fotografie ze slavnosti odhalení štaufského památníku, na které byli zachyceni demonstranti s transparenty. Těm, kteří nevěděli, o jakou událost se jednalo, byly vysvětleny okolnosti a všichni poté vyjádřili svůj názor. V průběhu analýzy došlo k rozhodnutí, vzhledem ke konfliktním skutečnostem a informacím sděleným o konkrétních osobách stále žijících v Chebu, některé části rozhovorů nezveřejnit a jiné upravit tak, aby nebylo možné identifikovat jejich autory.

Postoje současných Chebanů k Němcům a všemu německému, s čím jsou Chebané konfrontováni, byly zkoumány prostřednictvím aspektů, které postoje zásadně ovlivňují. Hlavní roli měla biografická pozice jedince, jeho ukotvení v čase, prostoru a jeho historické vědomí, založené na událostech osobně prožitých a zkušenostech předávaných v rodině. Dalšími vlivnými aspekty byly sebe-identifikace jedince, úroveň jeho vzdělání a příslušnost k určité generaci.^{53]} Dvě stě padesát normostran textů, vzniklých přepsáním všech rozhovorů, by se možná snadněji a bezpochyby rychleji dalo zpracovat pomocí některého z analytických softwarových nástrojů výzkumu, ovšem metoda vícenásobného čtení textů a návratných poslechů audiozáznamů rozhovorů byla z hlediska snahy porozumět přínosnější. Jejich systematickým procházením a také zpětným poslechem audiozáznamů byly identifikovány klíčové výroky, vypovídající o charakteru těchto aspektů. Skupinu informátorů jsem z důvodu částečné generalizace rozdělila na čtyři generace. Klíčem k jejich klasifikaci se staly historické události, stěžejní v jejich životech.^{54]} Nejstarší skupinou se stala generace 1948, dalšími generace 1968 a 1989, tou poslední pak generace nová. Tyto

53] Martin FISHBEIN – Icek AJZEN, *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*, Reading 1975, s. 11–12. Dostupné online. [http://people.umass.edu/aizen/f & a1975.html](http://people.umass.edu/aizen/f&a1975.html). [7. 1. 2015].

54] Karl MANNHEIM, *Sociologie generací*, in: Jiří Šubrt, (ed.), *Historická sociologie: Teorie dlouhodobých vývojových procesů*, Plzeň 2007, s. 118–139.

čtyři ideální typy^{55]} umožnily rozdělit a sumarizovat konkrétní vyjádření ke sledovaným tématům. Rozdílné pozice jednotlivých informátorů, založené například na příslušnosti k ekonomické třídě, na pohlaví nebo na dosažené úrovni vzdělání, se v těchto vyjádřeních promítaly. V průběhu analýzy se ukázalo, že rok 1989 vnesl do hierarchie postavení ve společnosti v Chebu takové změny, že nadále byla časová období před a po roce 1989 zkoumána odděleně. Další tři ideální typy vznikly v rámci období před rokem 1989: chebskou společnost jsem rozdělna na skupiny privilegovaných, perzekuovaných a přizpůsobených. To umožnilo charakterizovat aktéry demonstrace ze slavnosti u štaufského památníku a vysvětlit jejich jednání a postoje v širším společenském kontextu.

Chebané před rokem 1989

Hranice vytvořená mezi třemi skupinami obyvatel nebyla nepřekročitelná, někteří jedinci se tedy mohli nacházet na pomezí dvou skupin či svoje postavení ve skupinách v průběhu let měnit. Prvním typem byla skupina privilegovaných, tedy ta část společnosti, která v pohraničním Chebu měla z pozice své stranické či profesní příslušnosti (případně obou) jistá privilegia a výhody. Do skupiny byli informátory zařazeni členové Pohraniční stráže ve vyšších a vysokých funkcích, členové policie, výše postavení členové Komunistické strany Československa, zaměstnanci celní správy, politicky angažovaní úředníci státních organizací a pomocníci Státní Bezpečnosti i Pohraniční stráže. Předpoklad silného vnímání kolektivní identity u této skupiny byl podpořen shodnou politickou příslušností, vyšší pozice ve společnosti zastávali většinou jen členové Komunistické strany. Vnímání kolektivity ovlivňovaly kódy prvobytnosti (tedy příslušnost k pohlaví) a generační mentalita.^{56]} Mezi vojáky na hranicích organizovaly sounáležitost a stranickou kolegiálnítu stát a Komunistická strana prostřednictvím politických výchovných pracovníků. Ideologickým vedením totalitního státu byla deformována i kolektivní identita ostatních Chebanů, vytvářená skrze všeobjímající pojem socialistická společnost.^{57]} Vztah k Německu a Němcům byl komplikován existencí Německa západního a východního. Zatímco východní Němci byli přátelé, západní Němci byli těmi, kvůli kterým zůstávali v Chebu hned po válce přesvědčení komunisté, vracející se z koncentračních táborů, aby bylo pohraničí řádně spravováno. Toto tvrzení se spolu s dalšími výroky objevilo mezi informátory ze skupiny privilegovaných. Popírání těch výkladů historie, které nezapadaly do jejich myšlenkových a ideologických rámců, bylo patrné, ať už se výroky týkaly počtu Němců, žijících před 2. světovou válkou v Československu, či odsunu Čechů z pohraničí v roce 1939. Rok 1968 hrál v této skupině také svou roli, výklad událostí byl však opět vložen do ideologického rámce, který z komunistů dělal oběti ruského nátlaku v podobě únosu několika z nich 21. srpna 1968 do Moskvy. Bližších výroků či komentářů života v Chebu v 70. a 80. letech 20. století se informátoři patřící do skupiny privilegovaných zdržovali, otázky byly zodpovídaný vágně, s pokusy „utéci“ od tématu: „*ti co chtěli učit, museli bejt prokádřovaný, to jo, ale rohlík stál pětatřicet halířů*“, „*...no, brali jsme 800 hrubýho, ale dalo se za to žít. Já mám dneska 8.000 korun důchodu, zaplatím nájem a pomalu jdu žebrat*“. Vliv rodiny se odrážel ve

55] Max WEBER, *The Ideal Type*, in: Introduction to Sociology. Dostupné online. <http://www.cf.ac.uk/socsi/undergraduate/introsoc/weber7.html>. [4. 1. 2015].

56] Shmuel N. EISENSTADT – Bernhard GIESEN, *Konstrukce kolektivní identity*, in: Miroslav Hroch, (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*, Praha 2004, s. 366–370.

57] Ladislav HOLÝ, *Malý český člověk a velký český národ*, Praha 2010, s. 27.

vzpomínkách z dětství, ten, kdo měl rodiče loajální k vládnoucí straně, integrované ve struktuře pohraničního života, si pamatoval třeba houbařské výlety do jinak zapovězeného pohraničního pásma, návštěvy „špačkáren“^{58]} a další drobné i větší výhody. Zdrojem emocí byly pro tyto informátory výroky o stavu socialistické společnosti, v jejich podání byla téměř rájem, kde všichni měli práci, republika byla soběstačná a lidé se k sobě chovali slušně. Srovnáváním s morálními poklesky dnešních politiků a občanů obecně se pokoušeli omluvit členství v Lidových milicích i poskytování informací vládnoucímu režimu. Pokud se o skupině privilegovaných vyjadřovali ostatní informátoři, prezentovali svými výroky deformované mezilidské vztahy vynikající závistí na jedné a pocitem nadřazenosti na druhé straně. Komentáře se týkaly mnoha každodenních událostí, ve školství například vyučování, ve kterém děti psaly slohové úkoly o svých rodinách, a tím přispívaly k lepší informovanosti o nich, výše stranické uvědomělosti, která byla žádána od členů vedení škol, i krácení a formování dějepisného vyučování. Výroky adresovanými pomocníkům Pohraniční stráže se informátoři vymezovali od těch, které považovali za charakterově nejnižší stojící: „...lidi, který by se normálně vůbec nikam nedostali, ale když se dali k týhle zvláštní společenské kastě, tak taky mohli mít nějaký prebendy, k policajtům je nevzali, tak aspoň pomocníci, aby se dostali k lizu.“

Druhým typem skupiny byli perzekuovaní. Tento protipól první skupiny tvořili lidé pronásledovaní za své, oficiální ideologii nepodléhající, názory, postoje či jednání. Některým rodinné vzory a přejaté konzistentní postoje^{59]} bránily jakkoli si svoje postavení v rámci stávajících možností vylepšit, jiní se přece jen za cenu mírných ústupků snažili udržet si alespoň nějaký životní standard, ať už formálním členstvím v některém z méně kontroverzních svazů či organizací, nebo drobnými projevy loajality k režimu. Tito lidé nepředpokládali zlepšení svého postavení, a tak se povětšinou ze společenského života naprosto stáhli.

Skupinu přízpusobených, do které by bylo pravděpodobně možné zahrnout většinu obyvatel Chebu, tvořili jedinci, kteří se stávajícím podmínkám podrobili a občanské povinnosti plnili tak, aby jejich život mohl plynout bez nějakých zásadních omezení. Byla to většina nijak zvlášť společensky angažovaná, soustředěná na rodinný život a zvyklá existovat v nastavených rámcích. Někteří svůj postoj omlouvali strachem, jiní lpěním na drobných životních jistotách, ztělesněných známým prostředím, lidmi, jídlem. Pouze jediný z informátorů pronesl nahlas to, co bylo možné tušit v pozadí těchto omluvných výroků: „...já se měl vždycky dobře, předtím i dneska.“

Chebané po roce 1989

V průběhu několika málo let došlo k převrstvení pozic ve společnosti, někdy s bolestnými dozvuky minulosti, ovšem změny, které přicházely, se nedaly zastavit. Povolání pohraničnicka, které bylo v Chebu léta stavěno na piedestal, ztratilo zcela na významu. Počty vojáků, policistů a následně také celníků se snižovaly. Generace 1948 a 1968 začaly být intenzivně vytlačovány z veřejného života generací 1989. Změny byly dokončeny v průběhu zhruba deseti let. Jasně vymezené společenské pozice zmizely a nová organizace života si žádala flexibilitu a vynalézavost. Nejistota, individualizace, zodpovědnost za vlastní život

58] Špačkárna – strážní věž, součást drátěných zátarasů na hranici.

59] Marie VÁGNEROVÁ, *Základy psychologie*, Praha 2005, s. 293.

bez možnosti opírat se o kolektiv, změny pravidel i zákonů, to vše na jedince dolehlo, a ne každý byl schopen reagovat. Zřetelně se projevíly typické generační postoje a změny kolektivní identity, především profesní. Na pocit sounáležitosti přestaly působit tradice a obřady socialismu. Objevila se stará bolest regionu, nemožnost vrátit se k nějakým tradicím. Zavedená sociální praxe a pravidla chování jako základní kódy občanského soužití přestala platit. Historické vědomí lidí začalo být ovlivňováno aktualizovaným výkladem dějin. Rychle se ztrácel jeden z důležitých tmelících prvků společnosti, rovnost postavení založená na výši příjmů a množství majetku. V každodenní realitě probíhaly změny, které nutily jedince zaujmout nový postoj ve světě, převrstvit své hodnoty a upravit své individuální postoje tak, aby nekolidovaly s postoji okolní společnosti. Autority, které dříve udávaly směr, přestaly být významné, rozpadly se sociální skupiny, ze kterých lidé odvozovali svou identitu. Politický zlom roku 1989 s sebou také znovu přinesl syndrom v pohraničí už známý, příchod zlatokopů. Jim padly za oběť velké provozy, jako národní podnik KOVO, TOSTA, ESKA a pivovar. Co se vztahů mezi lidmi týče, začaly být citelnější a palčivější, informátoři především komentovali restituce a následné nerovné finanční poměry, snahu poškodit druhého, udávání, vše s poukazováním na „českou národu“.

Podstatné změny, které přineslo Chebanům otevření hranic, se dotkly téměř každého. Všichni informátoři shodně jako nejdůležitější zmínili na prvním místě možnost nákupů. Skrze média už dlouho známé a stejně tak dlouho odepírané zboží a možnost nakoupit ho byly příčinou nekonečných kolon automobilů, stojících v devadesátých letech na hranicích. Mnozí neváhali a začali za hranicemi hledat pracovní uplatnění. Problém s prostitutkami, spojený s Němci a otevřením hranic, ovlivňoval život ve městě více než deset let. Německá poptávka po tomto druhu služeb zaplnila ulice i příjezdové trasy k Chebu: „...to tu běhalo nejmíň šest set holek a Němci mezi nima jezdili krokem a vybírali si, to bylo prostě hrozný! Nikdo nevěděl co s tím, a že prej stát není pasák.“ Dnes už tento problém není vnímán jako závažný, také přístup lidí k němu se mění. Tendence obviňovat z jeho existence pouze poptávku z německé strany se posunula směrem k přijetí nedostatečnosti vlastní. Neschopnost řešit dlouhodobě tuto otázku je dnes vnímána jako selhání českého systému. Většina obyvatel Chebu prý přínos otevřené hranice hodnotí pozitivně, pro mnohé z nich je Německo také referenčním sousedem, od kterého bychom se mohli a měli učit. Nová generace sice do odpovědi na otázku vztahu k Němcům stále projektuje minulost, budoucnost však vnímá pragmaticky a Němce hodnotí většinou jen skrze chování, ne prizmatem nacionalismu.

Postoj informátorů k instalaci štaufského památníku jako události s českoněmeckým kontextem kopíroval jejich postoje k Německu a Němcům obecně. U čtyř informátorů ze čtrnácti se jednalo o postoj pozitivní, dva zaujali postoj negativní, u osmi zbývajících převládá postoj pragmatický, utilitární. Výrok: „Lidi dnes zajímá, jestli seženou práci v Německu a kolik stojí sejra v Aldi“, by se dal klasifikovat jako vypovídající, stran současných postojů Chebanů směrem k jejich nejbližšímu sousedu za hranicemi.

Podstata symbolických bojů v Chebu

Významu jednání aktérů demonstrace, konané v rámci slavnostního odhalení památníku, jsem se snažila porozumět prostřednictvím analýzy souborů všech dat, tzn. výsledků výzkumů pohraničí z uplynulých dvaceti let, společenského diskurzu v médiích i rozhovorech, a také prostřednictvím webových stránek skupiny, jejíž členové byli hlavními aktéry

demonstrace.^{60]} Srovnáním těchto informací jsem dospěla k vysvětlení podstaty jednání demonstrujících a k odpovědi na otázku, jaký je význam tohoto a jemu podobných symbolických bojů v Chebu.

Skupina demonstrantů byla již v mediálním diskurzu identifikována jako Klub českého pohraničí (dále KČP), diskurzní komunita s negativním přístupem k instalaci štaufského památníku. Základní myšlenku organizace vyjadřuje její ústřední heslo: „*Jen zůstane-li naše pohraničí české, zůstane českou i celá naše vlast!*“^{61]} Jako hlavní činnost si sdružení určilo obranu zájmů občanů České republiky před hrozbou novodobé germanizace, úsilí o zachování suverenity a územní celistvosti České republiky.^{62]} Kolektivní identitu skupiny je možné označit za profesní a lokální, klub sdružuje převážně bývalé pohraničníky, což se týká i chebské pobočky. Některé z členů klubu navíc spojuje i politická příslušnost ke Komunistické straně. Tato sociální skupina zformovaná na bázi pospolitého vzpomínání chrání svou minulost, v níž se ukrývá její jedinečnost a elitní postavení ve společnosti. Proces zapomínání se snaží zvrátit například navštěvováním míst, která slouží k uchování jejich paměti.^{63]} Členové této skupiny byli v rámci chebské společnosti před rokem 1989 zařazeni do skupiny privilegovaných. Oba významné faktory identity, tzn. kompetence ve výrobních, sociálních a personálních vztazích a vědomí sociální integrity ve světě sdílených významů^{64]} doznaly u členů skupiny podstatných změn. V rámci vývoje evropského společenství dochází stále častěji k diskuzím o krizi národních států, respektive o jejich možnostech ovlivňovat národní formy života.^{65]} V souvislosti s těmito procesy je zpochybňována i efektivita teritoriálních hranic.^{66]} Právě tato skutečnost se může silně dotýkat lidí, kteří hranice desítky let sřežili jako „pevnou hráz socialismu.“ Jejich identita byla s existencí hranic a nepřítelů za nimi pevně spojena. Dnešní společnost, která původního „německého nepřítel“ přijímá a spolupracuje s ním, není společností, ke které by se mohli dříve privilegovaní Chebané vztahovat. Smysl a význam jejich práce zmizel a s ním také zmizelo jejich stabilní, elitní postavení ve společnosti. Stejně jako „*přítomnost nepřítelů, vědomí nebezpečí a vnímání rizika vytvářejí kolektivní identitu generace*“^{67]} neschopnost být integrální součástí svého sociálního prostředí vyvolává krizi identity, s níž zároveň může vznikat náchylnost k závislosti na autoritářských vůdcích a k otevřenosti populistické agitaci.^{68]} Tito jedinci už nejsou schopni reflektovat nové skutečnosti, možná i z toho důvodu, že by tím znehodnotili nejúspěšnější část svých životů.

Výroky na transparentech použitých při demonstraci byly pojaty jako nativní výpovědi, jejich interpretace vztažena k celkovému historickému a sociálnímu kontextu a uvedena do vztahu ke skupině, která je vyprodukovala.^{69]} Předpokladem bylo, že tyto

60] Klub českého pohraničí. <http://www.klubpohranici.cz/>. Dostupné online. [17. 8. 2015].

61] Stanovy KČP o. s. <http://www.klubpohranici.cz/kestazeni/>. Dostupné online. [23. 1. 2015].

62] Tamtéž.

63] Členové KČP vždy v období okolo 11. července tradičně objíždějí všechny pomníčky zahynulých pohraničníků. Dostupné online. <http://www.vojensko.cz/svatykrizpomnik?image=11>. [23. 1. 2015].

64] Karel B. MÜLLER, *Formování pozitivních identit mezi minulostí a budoucností. Příspěvek k projektu evropské identity*, Sociologický časopis 43, 2007, č. 4, s. 789.

65] Tamtéž, s. 786.

66] Karel B. MÜLLER, *Veřejná sféra, identita a dilema politizace: čtyři syntetické teze k evropeizaci občanské společnosti*, Politologická revue 2, 2012, s. 125.

67] Bernhard GIESEN, *V různém, čase, v různém rytmu a s rozdílnou pamětí*, Sociální studia 1–2, 2007, s. 73.

68] Karel B. MÜLLER, *Formování pozitivních identit*, s. 793.

69] Karl MANNHEIM, *Sociologie generací*, s. 118–139.

výroky jsou skupinou ceněné a uznávané, a proto poskytují o společnosti, která je vyprodukovala, relevantní informace.^{70]} Instalace štaufského sloupu byla momentem, kdy se zřetelně objevilo rozdílné pojetí minulosti, které je dnes přítomné ve veřejném diskurzu o historii. Symbolický význam nového památníku pochopil každý pod vlivem svého vlastního historického vědomí odlišně. Památník, který je připomínkou na působení rodu Štaufů na Chebsku, může u členů KČP zhmotňovat představu implementace německé historické paměti na dnes české území. Zformováním protestních textů a jejich veřejnou prezentací demonstrativně vyjádřili pocit ohrožení vlastní identity a zároveň tak přispěli k prožitku vzájemné sounáležitosti členů skupiny. Tato jednoznačnost postoje slouží členům skupiny jako zdroj jistoty a také reguluje jejich chování směrem na veřejnost.^{71]}

Závěr

Vzhledem k délce hranice, kterou má Česká republika s Německem, jsou postoje obyvatel v příhraničí k nejbližšímu sousedu pro další vývoj vzájemných vztahů významné. V této práci byly prostřednictvím slavnosti odhalení štaufského památníku a demonstrace konané v jejím průběhu traktovány postoje obyvatel Chebu. Výsledky tohoto výzkumu je však možné vztáhnout k obyvatelům Chebu obecně pouze s jistou mírou rezervovanosti, která je nutná při zkoumání početně nevýznamné heterogenní skupiny informátorů.

Symbolický akt demonstrace, zdánlivě namířený proti Němcům a germanizaci českého území, je hodnocen jako akt zástupný, spíše jako výraz dlouhodobé frustrace skupiny lidí, dříve privilegovaných a dnes opomíjených či neuznávaných. Jejich postoj radikalizuje dichotomie přítel Východ versus nepřítel Západ se stereotypním obrazem Němce agresora, vše hluboce ukotvené v kolektivní paměti. Generační vzpomínky této sociální skupiny dnes nekonvenují s formováním identity ústřední skupiny, kterou je národ. Události roku 1989, které byly pro národ klíčové, znamenaly pro členy této sociální skupiny odsun z centra společnosti na její periferii, navíc provázený veřejně konstruovanou představou osudových chyb a provinění. Následné změny životního stylu byly razantní, došlo k posunu interpretace kolektivní identity národa, a tím i k devalvaci velké části života členů této sociální skupiny. Nekonkrétní oficiální postoj v otázkách česko-německé historie i přetrvávající „oživování“ problematiky Benešových dekretů spolu s dalšími nejistotami individualizovaného světa dodávají této skupině zdání legitimacy. Její černobílé vidění světa tak stále produkuje netoleranci a ostatním znesnadňuje formování pozitivnějších postojů.

Co se týče otázky postojů Chebanů k Němcům a tomu, co německého ještě v Chebu zbylo, veřejně prezentované názory dvou zjištěných diskurzních komunit představují krajní polohy škály názorů. Silný střední proud názorů se projevil v další části studie, kdy zjištěná fakta byla doplněna analýzou diskurzu chebské společnosti. Z něj vyplynulo, že u více obyvatel Chebu dochází vlivem častějších styků s Němci ke změnám postojů. Ty se dnes dají označit jako utilitární a pragmatické. Promítají se i ve vztahu k německé historii města Chebu, pokud události s českoněmeckým kontextem vůbec Chebané zaznamenají, berou je jako součást života v pohraničí. Fenomén nákupní turistiky, který byl po roce 1989 tím nejzásadnějším, co ovlivňovalo život v pohraničí, neztrácí svůj význam.

70] Petr LOZOVIUK, *Text a jeho interpretace z etnologické perspektivy*, Český lid 85, 1998, č. 2, s. 123.

71] Marie VÁGNEROVÁ, *Základy psychologie*, s. 291–295.

Specifické symbolické protiněmecké boje, které se příležitostně objevují v Chebu, není možné opomíjet, je nutné s nimi počítat jako s negativními vlivy na formování vztahů k Němcům v pohraničí. Kolize občanských postojů, týkající se německého fenoménu v pohraničí, nezmizí z Chebu do té doby, dokud budou součástí lokální kolektivní identity Chebanů rámce paměti, nesené generacemi 1948 a 1968. Paměťové rámce dalších generací už většinou podklady pro tuto kolizi neobsahují, minimálně ne v tak palčivé podobě. Sociální realita života v pohraničí průběžně doznává změn nejen vlivem politického, společenského i ekonomického dění, ale i pouhým působením času.

Cheb vs Eger?

Summary

Border town Cheb, which in the past have transformed completely its identity from German to Czech meets today national and civic-minded disputes considering the social life. Irrespective the changes, which has been occurring in Czech-German relations from 1898, and the active cooperation between the town and German neighbours, some inhabitants of Cheb still stands a defensive or even hostile stance against the Germans. This position may appear groundless. On 2013/7/12 the exposure of Staufean pillar took place by the castle of Cheb – originally Staufean welt. During the ceremony, some protesters holding transparencies with anti-German mottos came out of the crowd standing by. Via analysing this incident and following reactions the attitude of current inhabitants of Cheb towards Germany and its inhabitants and also influences on these attitudes are put under scrutiny in this work. Formation of specific position of the Czechs towards the Germans has come through longrunning evolution. There are historically, ideologically and socially given presumptions for this position, however the reality itself can be created and affected by other aspects. This research was also trying to answer the question of what the social significance of this particular type of conflict is and what lies in its core.

First step of my work was examination of previous sociological and anthropological research of this subject for last 20 years. By connecting these data with historical facts in the second part of the work the historical context of event was interpreted. Description of this event, as it occurred and was commented in the press was succeeded by analysis of social discourse presented in mass media. Two discourse communities were revealed, and the way which each of them uses language and modulates the historical facts to support their own position. Ascertained data were supplemented by analysis of native discourse based on 14 interviews with informants living in Cheb. The subject of these interviews were interviewees' opinions of what had formed the life on the border and what is forming nowadays, the relations with the Germans and possible influences on these relations.

Referring to question of attitudes of inhabitants of Cheb towards the Germans and what German has left to Cheb, publicly presented opinions of these two communities' present two extreme positions. Strong central opinion can be specified as utilitarian and pragmatic, which appears to be embedded in today's lived reality. This current was discovered later in the process of work, when the analysis of public discourse was supplemented by analysis of native discourse. Foundation of this second analysis was 14 interviews with informants living in Cheb. Forming of utilitarian attitude is influenced dominantly by work opportunities accessible after engaging Czech Republic the Schengen area. Inhabitants of Cheb refer to Germany as something we can learn from. Also the phenomenon of shopping tourism still has its importance in boundary area.

We must not overlook specific symbolical antiGerman conflicts, which occasionally appear in Cheb; we have to include them into the amount of negative influences on forming above mentioned attitudes towards the Germans. We can identify actors of antiGerman demonstration during the event as members of The Czech Border Club. Identity of its members is professional and local; these are inhabitants of Cheb who formerly worked on the state frontier. By changing the political system, their ideas and work were dishonoured and they were pushed out of the public life and marginalized, or even cast aside. Proportion of social integrity they experience is lower, their German enemy is well accepted by major society and significance of the boundary they protect is doubted. That is why I assume that clash of civic attitudes publicly presented pending the social events having CzechGerman context, will in Cheb appear until people formerly marginalized in all aspects of social life participate on social life.

POUŽITÁ LITERATURA

1. Jiří BERAN a kol., *Dějiny Karlovarského kraje*, Karlovy Vary 2004.
2. Russell H. BERNARD, *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*, Lanham 2006.
3. Jaromír BOHÁČ, *Cheb – město*, Domažlice 1999.
4. Jaromír BOHÁČ, *Cheb*, Praha 2008.
5. Jaromír BOHÁČ, *Starý Cheb*, Cheb 2008.
6. Frank BOLDT, *Cheb, město evropských dějin. Esej o českoněmecké koexistenci*, Praha 2010.
7. Barbora ČERMÁKOVÁ a kol., *Občanská odvaha vstupuje do politiky*, Praha 2009.
8. Shmuel N. EISENSTADT – Bernhard GIESEN, *Konstrukce kolektivní identity*, in: Miroslav Hroch (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*, Praha 2004.
9. Norman FAIRCLOUGH, *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London – New York 2003.
10. Martin FISHBEIN – Icek AJZEN, *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*, Reading 1975, s. 11–12.
Dostupné online. [http://people.umass.edu/aizen/f & a1975.html](http://people.umass.edu/aizen/f&a1975.html). [7. 1. 2015]
11. Bernhard GIESEN, *V různém, čase, v různém rytmu a s rozdílnou pamětí*, Sociální studia, č. 1-2, 2007, s. 67–78.
12. Horst GLASSL, *Das Egerland zwischen den beiden Weltkriegen*, in: Lorenz Schreiner, Heimatkreis Eger, Amberg 1997, s. 123–142.
13. Miloš HAVELKA, *Srovnávání nesrovnatelného aneb Existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?*, Soudobé dějiny 4, 2009, s. 620.
14. Ladislav HOLÝ, *Odpověď Dr. Hubingerovi*, in: Češtství v diskusi, aneb jak se vidíme a jak nás vidí druzí, Český lid 79, 1992, s. 265–270.
15. Ladislav HOLÝ, *Malý český člověk a velký český národ*, Praha 2010.
16. HRANIČÁŘ, okresní deník, Cheb 23. ledna 1990.
17. Miroslav HROCH, *Historické vědomí a potíže s jeho výzkumem dříve i nyní*, in: Jiří Šubrt (ed.), *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu: Teorie a výzkum*, Kolín 2010, s. 31–46.
18. Petr JANEČEK, *Etnografický výzkum*, in: Roman Doušek a kol., *Úvod do etnologického výzkumu*, Brno 2014, s. 11–119.
19. Quido KASTNER, *Osídlování českého pohraničí od května 1945*, Praha 1996.
20. František KUBŮ, *Chebsko za vlády Štaufů*, Cheb 2013.
21. Petr LOZOVIUK, *Text a jeho interpretace z etnologické perspektivy*, Český lid 85, 1998, č. 2, s. 116–127.

22. Karl MANNHEIM, *Sociologie generací*, in: Jiří Šubrt, (ed.), *Historická sociologie: Teorie dlouhodobých vývojových procesů*, Plzeň 2007, s. 118–139.
23. Karel B. MÜLLER, *Formování pozitivních identit mezi minulostí a budoucností. Příspěvek k projektu evropské identity*, *Sociologický časopis* 43, 2007, č. 4, s. 785–807.
24. Karel B. MÜLLER, *Veřejná sféra, identita a dilema politizace: čtyři syntetické teze k evropeizaci občanské společnosti*, *Politologická revue* 2, 2012, s. 120–136.
25. Helena NOSKOVÁ, *Etnografický výzkum národnostní smíšené oblasti Chebska*, in: *Etnické procesy: referáty z pracovní konference*, Praha 1978, s. 29–45.
26. Eva PALIVODOVÁ, *Na stráži míru – prezentace Pohraniční stráže na veřejnosti 1948/1956*. Archiv bezpečnostních složek.
Dostupné online. <http://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik102012/kap05.pdf>
27. Martin PULEC, *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek*, Praha 2006.
Dostupné online. <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrnceni-hranice/sesit13.pdf>
28. Dieter SCHALLNER, *Obraz Němců a Německa v letech 1945 až 1947. Vznik soudobého českého stereotypu Němce a Německa*, in: Eva Broklová – Jan Křen (ed.). *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, Praha 1998, s. 236–252.
29. *Společná českoněmecká komise historiků. Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt výkladu německočeských dějin od 19. století*, in: *Soudobé dějiny* 3, 1996, s. 392–427.
30. Georg SIMMEL, *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*, Praha 1997.
31. Matěj SPURNÝ, *Očištěná společnost*, *Soudobé dějiny* 2, 2012, s. 209–226.
32. John M. SWALES, *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*, Cambridge 1990.
33. Jiří ŠUBRT, *Fenomenologická sociologie Alfréda Schütze*, in: *Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie*, Praha 2001, s. 31–38.
34. Marie VÁGNEROVÁ, *Základy psychologie*, Praha 2005.
35. Max WEBER, *The Ideal Type*, in: *Introduction to Sociology*.
Dostupné z. <http://www.cf.ac.uk/socsi/undergraduate/introsoc/weber7.html>. [4. 1. 2015].

Seznam analyzovaných výzkumů

1. Analýza a předpokládaný vývoj hraničních oblastí ČR SRN. Výzkumný projekt Ministerstva zahraničních věcí ČR RB 6/5/3. Praha 2003.
Dostupné online. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VQu1nrZ-1MLgJ:www.mzv.cz/file/16388/RB_6_5_03.d. [7. 9. 2015]
2. Zdeněk BENEŠ, *Mezi dějinami, dějepiscetvím, a pamětí*, in: Jiří Šubrt (ed.), *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu: Teorie a výzkum*, Kolín 2010.
3. *Česko německé souvislosti* 2, 2005, s. 16.
Dostupné online. <http://www.borderland.cz/cnsc.pdf>
4. Václav HOUŽVIČKA – František ZICH – Milan JEŘÁBEK, *Reflexe sudetoněmecké otázky a postoje obyvatelstva českého pohraničí k Německu*, Praha 1997 (s. 94).
5. Václav HOUŽVIČKA – Lukáš NOVOTNÝ (ed.), *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí. Sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*, Praha 2007 (s. 170).
6. Milan JEŘÁBEK (ed.), *Geografická analýza pohraničí České republiky*, Praha 1999.
7. Daniel KUNŠTÁT, *Středoevropské sousedství v perspektivě veřejného mínění*, in: *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*, Praha 2006, s. 167–178.
8. Lukáš NOVOTNÝ, *Vliv Německa na utváření postojů obyvatel českého pohraničí*,

- in: František Zich, (ed.), *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky*, 2. díl: Sborník podkladových studií, Ústí nad Labem 2005, s. 157–170.
9. Lukáš NOVOTNÝ, *Názory a postoje české populace na přeshraniční spolupráci*. Dostupné online. http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3987/f11/100093s_Nazory.na%20preshranicni%20spolupraci.pdf
  10. Jiří ŠUBRT, *Historické vědomí a kolektivní paměť*, in: Jiří Šubrt (ed.), *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu: Teorie a výzkum*. Kolín 2010, s. 140.
  11. František ZICH, *Národnostní a etnické vztahy v českém pohraničí – obraz Čecha, Němce, Rakušana a Roma ve vědomí obyvatel*, Praha 1996.
  12. František ZICH, (ed.), *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky* 1–2, Ústí nad Labem 2005.

Seznam analyzovaných textů

1. Jitka DOLANSKÁ, *Komunisté: Štaufský sloup ne!* 5+2 dny Chebsko, č. 11, 14. 3. 2013, s. 2.
2. Jitka DOLANSKÁ, *Německý pomník v českém Chebu. To je problém*, 5+2 dny Chebsko, č. 24, 13. 6. 2013, s. 3.
3. Jitka DOLANSKÁ, *Památník rozdmýchal vášně*, 5+2dny Chebsko, č. 24, 13. 6. 2013, s. 3.
4. Jitka DOLANSKÁ, *Před hradem už stojí Štaufský sloup. Složili ho ze tří dílů*, 5+2 dny Chebsko, č. 29, 18. 7. 2013, s. 2.
6. Josef MAZUR, *Na Chebsku žili Slované*, Haló noviny, č. 180, 5. 8. 2013, s. 2.
7. Jaroslav MORÁVEK, *Štaufský sloup?*, 5+2 dny Chebsko, č. 13, 28. 3. 2013, s. 7.
8. *Před hradem bude stát Štaufský sloup*, Chebský deník., č. 155, 4. 7. 2013, s. 2.
9. *Štaufský sloup rozdmýchal emoce*, Chebský deník, č. 171, 25. 7. 2013, s. 1.
10. *Štaufský sloup v Chebu – ano nebo ne?* 5+2 dny Chebsko, č. 18, 2. 5. 2013, s. 7.
10. GLOSA: *Sloup předmětem kritiky chebského komunisty*. Zprávy z Chebu [online]. 2013 [17. 10. 2013]. Dostupné z: <http://zpravyzchebu.cz/?p=>
11. *Je to tak jednoduché a pochopitelné... Odhalili jsme s „úctou“ štaufský sloup v Chebu*, Suverenita Chebanům [online]. 2013 [23. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.suverenitachebanum.cz/news/je-to-tak-jednoduche-a-pochopitelne-odhalilijeme-s-uctou-staufsky-sloup-v-chebu/> Stránka nebyla nalezena. [7. 12. 2015]
12. Josef MIZERA – Petr NOVÁK, *Ztratili jsme už úplně úctu k národu a české vlasti? Vzpomínky na PS* [online]. 2013 [23. 10. 2013]. Dostupné z: http://vzpominkynaps.webnode.cz/news/ztratili-jeme-uz-uplne-uctu-k-narodu-a-ceske-vlasti-/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Fvzpominkynaps.webnode.cz%2Fnews%2Fztratili-jeme-uz-uplne-uctu-k-narodu-a-ceske-vlasti-%2F